

УДК 811.161.2'373.611:373.5.016

Кулик О. Д.

МІСЦЕ СЛОВОТВІРНИХ НОРМ У СИСТЕМІ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ЗАСВОЄННЯ УЧНЯМИ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

У статті зроблено спробу узагальнити визначення поняття «культура мовлення» у словниках, довідниках, посібниках різних галузей наук, обґрунтувати місце словотвірних норм у системі культури мовлення та доцільність створення системи вправ і завдань, спрямованої на формування культури мовлення учнів основної школи в процесі засвоєння словотвірної системи української мови.

Ключові слова: культура мовлення, система норм, словотвірна норма, словотвірна система, словотвірна модель, учні, вправи, завдання.

В статье предпринята попытка обобщить определение понятия «культура речи» в словарях, справочниках, пособиях разных областей наук, обосновать место словообразовательных норм в системе культуры речи и целесообразность создания системы упражнений и заданий, направленной на формирование культуры речи учеников основной школы в процессе усвоения словообразовательной системы украинского языка.

Ключевые слова: культура речи, система норм, словообразовательная норма, словообразовательная система, словообразовательная модель, учащиеся, упражнения, задания.

The article reveals the attempt to generalize the definition of the term «the culture of speaking» in the dictionaries, reference books, manuals of different branches of science, to ground the place of the word building standards in the system of speaking culture and the expediency of creation of the exercises and tasks system, directed to the speaking culture formation of the pupils of the principal school in the process of mastering of the word building system of Ukrainian.

Key words: speaking culture, system of standards, word building standard, word building system, word building model, pupils, exercises, tasks.

Потенційний зміст терміна «культура мовлення» не був визначений відразу, а пройшов певні етапи наукового осмислення.

Учення про мовленнєву культуру зародилося ще в Стародавній Греції та Стародавньому Римі в межах теорії і практики ораторської майстерності. Як навчальна дисципліна культура мовлення почала формуватися у 20-ті роки XX століття завдяки науковим працям Г. Винокура, В. Чернишева, Л. Щерби. Почали з'являтися наукові праці, які містили аналіз мовленнєвої практики суспільства та його окремих соціальних верств, а також роботи, у яких було запропоновано методи підвищення грамотності й розвитку мовленнєвої культури учасників публічного спілкування (Г. Винокур, С. Карцевський, А. Горнефельд, А. Селищев та ін.).

У 60-ті роки XX століття важливу роль відіграли наукові праці В. Виноградова, С. Ожегова, Д. Розенталя, присвячені проблемам мовленнєвої діяльності, навчання мови, визначенню поняття «мовна норма», динамічності норми та її стилістичному різноманіттю тощо.

Інтерес науковців до питань культури мовлення в науці посилювся у кінці 80-х років XX ст. (О. Лаптева, В. Костомаров, Н. Кохтева, Ю. Рождественський та ін.).

У кінці XX століття філологи-науковці поступово стали осмислювати сукупність явищ, позначених терміном «культура мовлення», що знайшло відображення в статтях, словниках і довідниках. Серед найвагоміших концепцій культури мовлення, які виникли на межі XX–XXI ст. варто визначити:

- учення про правильність мовлення (О. Ахманова, Ю. Бельчикова, В. Веселитський, О. Пономарів, Н. Бабич);
- теорія комунікативної доцільності (В. Костомаров, О. Леонтьєв);
- концепція про два рівні культури мовлення – оволодіння нормами літературної мови і досягнення мовленнєвої майстерності (Л. Мацько, Л. Скворцов);
- концепція про зв'язок мовлення з іншими факторами комунікативного процесу і зумовлені ним позитивні якості висловлювань (Б. Головін) та ін.

Як бачимо, проблема культури мовлення завжди цікавила лінгвістів, лінгводидактів та всіх, кому небайдужа доля рідної/державної мови. Одним із особливо актуальних на сьогодні питань є підвищення мовленнєвої культури учнів основної і старшої школи.

Мета нашої розвідки – обґрунтувати місце словотвірних норм у системі культури мовлення та доцільність створення системи вправ і завдань, спрямованої на формування культури мовлення учнів основної школи у процесі засвоєння словотвірної системи української мови.

Проблему культури мовлення неможливо було б осмислити без урахування усталеного семантичного змісту цього поняття. Щоб усвідомити сутність культури мовлення, ми звернулися до словників, довідників, посібників різних галузей наук.

«Словник лінгвістичних термінів» за редакцією Д. Розенталя й М. Теленкової дає таке визначення культури мовлення: 1) розділ філологічної науки, що вивчає мовне життя суспільства в певну епоху й установлює на науковій основі правила користування мовою як основним засобом спілкування людей, знаряддям формування й висловлення думок; 2) нормативність мовлення, його відповідність вимогам, властивим мові певного мовного колективу в певний історичний період. Нормативність мовлення містить у собі такі якості мовлення, як точність, ясність, чистота. Культура мовлення – це дотримання норм вимови, наголосу, слововживання, формоутворення, побудови словосполучень і речень [10, с. 413].

«Словник лінгвістичних термінів» Т. Жеребило термін «культура мовлення» пояснює так: 1) ступінь досконалості, досягнутий в оволодінні усним і писемним мовленням; 2) розділ філологічної науки, що вивчає мовленнєве життя суспільства в певну епоху й установлює правила користування мовою як основним засобом спілкування людей, інструмент формування й висловлювання думок; 3) нормативність мовлення, його відповідність вимогам, що висуваються в певному мовленнєвому колективі в певний історичний період, дотримання норм вимови, наголошування, слововживання, побудови словосполучень і речень [5, с. 268].

На думку Б. Головіна, термін «культура мовлення» використовують у таких значеннях: 1) ознаки і властивості мовлення, сукупність і система яких свідчать про її комунікативну досконалість; 2) сукупність навичок і знань людини, що забезпечують доцільне і неутруднене використання мови з метою спілкування; 3) галузь лінгвістичних знань про культуру мовлення й систему її комунікативних властивостей [3, с. 170].

Е. Азимов, А. Щукін у «Новому словнику методичних термінів і понять (теорія і практика навчання мов)» пропонують таке тлумачення: 1) володіння нормами літературної мови в її усній і писемній формі; 2) галузь мовознавства, що досліджує проблеми нормалізації мовлення, розробляє рекомендації стосовно вмілого використання мови [1, с. 201].

У «Фінансовому словнику» А. Благодатіна, Л. Лозовського, Б. Райзберга культуру мовлення визначено так: рівень мовленнєвого розвитку, ступінь володіння нормами мови чи діалектом спільно з уміннями обґрунтовано відступати від цих норм [2, с. 214].

М. Кожина у «Стилістичному енциклопедичному словнику російської мови» тлумачить культуру мовлення як галузь духовної культури, що забезпечує ефективне досягнення мети спілкування за умови дотримання мовних правил, етичних норм, ситуативних вимог і естетичних настанов [6, с. 397].

С. Єрмоленко у статті «Культура мовлення» («Енциклопедія української мови» за ред. В. Русанівського) визначає поняття культури мовлення так: 1) рівень володіння нормами усної і писемної літературної мови, а також свідоме, цілеспрямоване, майстерне використання мовно-виражальних засобів залежно від мети й обставин спілкування; 2) окрема галузь мовознавства, головним завданням якої є виховання навичок літературного спілкування, засвоєння і стабільне використання літературних норм у слововжитку, граматичному оформленні мови, у вимові та наголошуванні, неприйняття спотвореної мови або суржику [4, с. 285–286].

За визначенням Л. Струганець у словнику «Культура мовлення. Словник термінів», культура мовлення – це 1) сукупність комунікативних якостей літературної мови, що виявляються за різних умов спілкування відповідно до мети і змісту висловлювання; 2) культивування (удосконалення) літературної мови й індивідуального мовлення, виявлення тенденцій мовного розвитку, реальне втілення у мовній практиці норм літературної мови, відповідна мовна політика у державі ... [11, с. 1].

У навчальному посібнику для студентів ВНЗ «Культура української фахової мови» Л. Мацько і Л. Кравець, культура мови визначена як галузь прикладного мовознавства, інтегративна наука про ефективність мовного спілкування, наближена до риторики, комунікативної лінгвістики, лінгвокультурології, що вивчає стан і статус (критерії, типологію) норм сучасної української мови в конкретну епоху та рівень лінгвістичної компетенції сучасних мовців, соціальний та особистісний аспекти їх культуромовної діяльності [7, с. 7].

Як бачимо, навіть короткий огляд теоретичних підходів до розуміння сутності поняття «культура мовлення» виявляє всю складність і неоднозначність цього феномену. Однак, узагальнюючи визначення поняття «культура мовлення», можемо констатувати, що, засвоюючи культуру рідного мовлення, людина має чотири орієнтири: сукупність норм літературної мови, сукупність етичних настанов свого народу, сукупність цілей і обставин спілкування і національне уявлення про красу мовлення (відповідно виокремлюють мовний, етичний, комунікативний і естетичний фактори й відповідно компоненти культури мовлення).

У кожному конкретному випадку мовцеві потрібно враховувати не один, а всі чотири орієнтири, оскільки вибирати одні мовні одиниці й відмовлятися від інших, правильно поєднувати їх непросто

навіть у рідній мові. Це справді так, оскільки кожен із компонентів культури мовлення, що відповідає вищезазначеним орієнтирам, являє собою сукупність прийнятих у суспільстві правил, яких дотримується більшість.

М. Пилинський доречно зауважує: «Як би ми не розглядали питання культури мови й мовлення – у прикладному, навчально-педагогічному, виховному аспекті чи у зв'язках із мисленням і психологічними факторами, – усі вони неминуче обертаються навколо поняття норми... У якому б аспекті ми не розглядали норму, завжди зіткнемося з її двоїстим характером: з одного боку – мовна норма є, природно, явищем мови, а з іншого – норма виразно виступає як явище суспільне. Суспільний характер норми виявляється ще сильніше, ніж суспільний характер мови взагалі. Адже норма нерозривно пов'язана саме з суспільно-комунікативною функцією мови» [9, с. 15].

Як відомо, система норм сучасної української літературної мови така:

- орфоепічні (регулюють правильну вимову звуків та звукосполучень);
- акцентуаційні (регулюють правильне наголошування слів);
- графічні (регулюють запис звуків на письмі);
- орфографічні (правила написання слів);
- лексичні (правила слововживання);
- фразеологічні (регулюють уживання фразеологізмів);
- словотвірні (правила вживання морфем і утворення нових слів);
- морфологічні (правила вживання граматичних форм роду, відмінка, ступенів порівняння прикметників, особових і наказових форм дієслова);
- синтаксичні (правила утворення словосполучень і речень);
- пунктуаційні (регулюють уживання розділових знаків);
- стилістичні (встановлюють правила вживання слів, граматичних форм і синтаксичних конструкцій відповідно до умов спілкування і стилю викладу).

Норми літературної мови закріплюють традиції, культурні здобутки минулого і водночас регулюють використання не тільки усталених правил, а й появу нових у процесі мовленнєвої діяльності людей. М. Пентиліук зазначає, що «опанування норм сприяє підвищенню культури мови, а висока мовна культура є свідченням культури думки. Щоб говорити і писати правильно, треба добре знати всі розділи мовної системи [8, с. 16]».

Таким чином, нормативним є мовлення у якому:

- 1) наявна відповідність системі мови, її законам;
- 2) варіант норми володіє новими семантично-стилістичними можливостями, увиразнює, уточнює контекст, дає додаткову і вичерпну інформацію;
- 3) не допущено стилістичного дисонансу;
- 4) доречно обґрунтовані норми, властиві іншому стилю;
- 5) не допущено змішування норм різних мов під впливом білінгвальної мовленнєвої практики.

Отже, щоб говорити правильно, треба, насамперед, добре знати структуру мови, бо саме нею зумовлені чинні норми. Але говорити правильно ще не означає говорити гарно – для гарного мовлення необхідне й уміння дібрати в конкретній ситуації спілкування найбільш доречний, стилістично й експресивно виправданий варіант літературної норми.

Таким чином, в оволодінні культурою мовлення зазвичай виділяють два етапи. *Перший* пов'язують із засвоєнням літературно-мовних норм (володіння ними забезпечує правильність мовлення, що становить основу індивідуальної культури мовлення). *Другий етап* визначає застосування норм у різних ситуаціях спілкування.

У межах пропонованої статті ми ставили за мету звернути увагу на словотвірні норми сучасної української літературної мови.

Питання про важливість словотвірних знань та їх вплив на мовленнєву культуру особистості детально в науковій літературі не було розглянуте, й, відповідно, визріла необхідність визначення місця словотвірної норми в загальній системі мовних норм.

Як відомо, словотвірна норма – правила побудови слів за словотвірними моделями відповідно до словотвірного значення мовних одиниць. Словотвірна норма регулює вживання слів, що відомі всім носіям певної мови.

Так, суфікси *-от(а)*, *-ість*, *-изн(а)* здатні виражати значення узагальненої ознаки, властивості, абстрактного поняття у поєднанні з коренями прикметників, що позначають конкретні ознаки або властивості предметів: *добр-от-а* – *добр-ий*, *хоробр-ість* – *хоробр-ий*, *крут-изн-а* – *крут-ий*; суфікс *-к(а)* може приєднуватися до будь-якого кореня іменника, якщо він є основою для творення слів із значенням зменшеності: *рік-а* – *річ-к-а*, *дуг-а* – *дуж-к-а*, *мух-а* – *муш-к-а*, *топол-я* – *тополь-к-а*; омонімічний йому суфікс *-к(а)* є засобом творення іменників із значенням узагальнених дій, процесів, продукту дії: *ви-пik-а-ти* – *ви-пiч-к-а*, *об-точ-и-ти* – *об-точ-к-а*, *клас-ти* – *клад-к-а*, *ви-гад-а-ти* – *ви-гад-к-а*;

префікс *роз* – конкретизує значення дії, вираженої дієсловом, як відцентрового руху, раптової, сильної дії, повного охоплення тощо: *роз-ли-ти*, *роз-порош-и-ти*, *роз-сип-а-ти*; постфікс *-ся* після приєднання до дієслів надає їм зворотного або пасивного значення: *уч-и-ти* – *уч-и-ти-ся*, *за-ход-и-ти* – *за-ход-и-ти-ся*, *дриг-а-ти* – *дриг-а-ти-ся* та ін.

Словотвірна система відкрита, тобто дає можливість носіям мови створювати необмежену кількість нових слів за вже існуючими мовними моделями. І ті, й інші демонструють можливості, закладені в системі мови. Тільки в одному випадку це можливості, які вже «пробили собі шлях», а в іншому – це не нормовані можливості (імовірності), які ще тільки шукають собі місце в системі літературної мови. І в цьому випадку головним регулятором, що обмежує добір слів, є норма. Таким чином, словотвірна норма – це не тільки правила створення слів у мові, але й правила їхнього вживання в мовленні.

Словотвірна норма обмежує можливості утворення в мові слів за довільно обраними словотвірними моделями без урахування твірної основи й не дозволяє використовувати в мовленні слова, що не властиві певному мовному колективі.

Наприклад, слова, вживані в дитячому мовленні, черв'ячне яблуко, лякальні казки, молокашна каша порушують загальномовну норму (правильно *червиве яблуко*, *страшні казки*, *каструля для молочної каші*) – вони утворені не за традиційними словотвірними моделями, як і слова *пах*, *пахота* (порівн.: запах), *стригачка* (порівн.: перукар). Таким чином, словотвірна норма визначає, які слова можна використовувати в мовленні як літературні, обов'язкові для всіх мовців, а які не можна вживати, незважаючи на те, що теоретично вони можливі в мові. Норма визначає вибір слова відповідно до словотвірної моделі, загальноновживаної на певному етапі розвитку суспільства.

Але норма припускає можливість використання таких слів у випадку їхньої функційної необхідності. Людина на рівні системи оперує не словами, а поняттями, зі складу яких вона добирає потрібне слово, щоб максимально точно висловити в мовленні свою думку. «У процесі пошуку потрібного слова людина подумки бродить по закутках наявного в її розпорядженні семантичного поля (значеннєвого), випробовуючи багаторазово описувані «муки слова», прагнучи впіймати за хвіст вислизаюче з пам'яті найточніше, найбільш вдале [3, с. 112]».

Незважаючи на те, що в жодних словниках ми не знайдемо таких слів як *оскароносиця*, *демократура*, усім зрозумілі їхні значення. Не викликають здивування й нерозуміння такі слова, як *оматеріальнення*, *лаконізувати*, *жушковиробник*, *лінгвогібрид*, *додефолтний*. Вони прозорі за словотвірною структурою й значенням, створені за загальними мовними моделями. Але не прийняті системою мови, їхнє вживання обмежене розмовним (індивідуальним) стилем мовлення, і, отже, вони порушують словотвірну норму. Такі слова одержали в мові назву okazionalizmi, або індивідуально-авторські утворення.

Важливо зрозуміти, що в мові немає нічого випадкового, і навіть слова, що, здавалося б, з'явилися в мові випадково, лише заповнюють вільні місця у величезній словотвірній системі. Їхня поява реалізує потенційні можливості мовної системи.

Словотвірна норма відокремлює загальноновживані одиниці від індивідуально вживаних: *висота* – норма, *глибота* – порушення; *плечистий* – норма, *кістистий* – порушення; *жовтавий* – норма, *червонявий* – порушення. Як бачимо, порушення виникає за умови недотримання хоча б однієї з вимог словотвірної мовної моделі. Значення зневажливості, яким забарвлює певне слово суфікс *-к*, надає широким можливостям словотворчості й поступається місцем стилістичній нормі: *писака*, *рубака*, *читака*.

Виникненню новотворів у середині продуктивного словотвірного типу перешкоджає формальна й семантична неможливість приєднання певного форманта до основи слова. Це означає, що норма накладає обмеження на можливості утворення слів за тим чи іншим типом, якщо слово з подібним значенням уже є в системі мови в іншому словотвірному типі. У всіх нових словах реалізується нереалізована частина системи.

Важливо пам'ятати, що всі функції мови взаємозумовлені, отже, мовна система повинна слугувати виконанню однієї функції – бути безпосереднім відображенням думки. Таким чином, дотримання словотвірної норми в мовленні пов'язане, насамперед, із глибоким знанням законів, що існують у мові, а вміння тонко відчувати нюанси, що виникають у процесі утворення слів, – це талант, який необхідно виховувати.

Вивчення будови слова і словотвору в основній школі спрямоване на те, щоб школярі усвідомили різницю між словозміною і словотворенням, навчилися розрізняти морфологічні та неморфологічні способи творення слів, поглибили знання про зв'язок словотворення з лексикою і морфологією. Учитель має досягти розуміння учнями того, що в результаті словотворення з'являється слово з новим значенням, що кожна нова лексема оформлюється як та чи інша частина мови, що в системі кожної частини мови є свої особливості словотворення. Однак, зазначимо, що важливими є і вправи, які принагідно сприятимуть розвитку культури мовлення.

Оскільки уявлення учнів про словотвірні процеси мають властивість поглиблюватися і конкретизуватися під час опрацювання частин мови та їх окремих семантичних груп, а також під час розгляду

способів творення низки граматичних форм, пропонуємо кілька вправ, які, на нашу думку, допоможуть учителям організувати роботу над удосконаленням мовленнєвих навичок, культурою мовлення школярів (на прикладі словотворення іменників).

1. Від поданих географічних назв утворіть відповідні назви жителів, виділіть у лексемах словотворчі суфікси.

З р а з о к. Нью-Йорк – ньюйорківець; Полтава – полтавець, полтавчанка.

Польща, Помор'я, Туреччина, Туркменія, Туніс, Луганськ, Латвія, Пруссія, Одеса, Нубія, Норвегія, Крим, Куба, Кубань, Бірма, Волинь, Шрі-Ланка, Якутія, Ялта, Курляндія, Аргентина, Судан, Тулуза, Туніс, Фастів, Чернігів, Черкаси, Чилі, Швеція.

2. Перепишіть речення, підкресліть авторські неологізми. У дужках подайте аналогічні приклади словотвірної моделі, поясніть спосіб їх творення.

З р а з о к. *І молитвба його про вічнеє кохання Іде навік до молодих сердець (О. Катенко).*

Молитвба – словотвірна модель: дієслівна твірна основа + непродуктивний суфікс -б– – *кошбба, молюбба, просбба.*

1. У присмерковій доброї дібровості Пишеничний присмак скошеного дня. На крутосхилах срібної дібровості Сідає вічність чорного коня (Л. Костенко). 2. Забілила сніговиця білий світ, На розкошланих деревах – снігоцвіт (В. Соколов). 3. Осінь. Просинь. Нив хлюпотінь. Місяць вересень. Місяць – росень. Журавлів молодих голосінь. 4. Що вдіяти з цим лихом можу? Ступив на землю терикон. Його і трави не вельможать, Не зомліва солодкий сон. 5. У ніч сумну У ясень яснovidу Колишеться зітхання із хмарин (З тв. Г. Гайворонської). 6. Настала ніч по легкошумнім дні. 7. Слова тут бистрі, як рефрени Дотепословця Беранже... 8. Щось інше сталося на чоловічій лаві: Боронці Сокола уже не раді й страві... 9. – Ну, цікавитись – кожного право, І декларації прав Тут не треба. Тільки ж, о виучню Феба, Цікавості мало Там, де пал, Де борня за нове будування (З тв. М. Рильського).

3. І. Дайте семантичну характеристику похідних слів за таким зразком.

З р а з о к. Розкряювальник – той, хто розкряє тканину; дипломник – той, хто пише диплом; замісник – той, хто тимчасово виконує обов'язки керівника.

Невольник, монопольник, щебетун, газетник, льотчик, підказувач, обрізувач, добувач, викладач, носій, палій, гречкосій, крутій, боксер, режисер, візитер, спринтер, балакун, верескун, віщун, подвижник, сподвижник, читач, відвідувач, дослідник, рахівник, складальник, кравець, прохач, бунтар, попи-хач, утискувач, критикан, трудівник, боєць, пасічник, ремонтник, рятувальник, заготівник, веслувальник, ткач, заспівувач, перекладач, збирач, діяч, борець, знавець, продавець, переможець, лікар, бунтар, маляр, кресляр, мислитель, учитель, вершитель, вихователь, водій, співак, вояка, бігун, стрибун, не-сун, невмійко, писака, знаток, їдок, донощик, агітатор, диктатор, репетитор, тренер, делегат, практикант.

II. Визначте продуктивні й непродуктивні суфікси іменників на позначення осіб, що виражають значення «носії процесуальної ознаки».

III. Випишіть у колонки: 1) назви особи як виконавця певної дії або роду її заняття; 2) назви особи як носія певної процесуальної ознаки.

4. Згрупуйте іменники (назви осіб) за такими ознаками: 1) національною належністю; 2) належністю до наукових течій; 3) належністю до політичних угруповань; 4) внутрішніми якостями; 5) характером діяльності; 6) місцем проживання. Чи всі групи іменників із суфіксом -ець належать до наведених розрядів?

Білодеревець, братовбивець, вродливець, мисливець, доброзичливець, спесивець, торгівець, віденець, пораженець, фахівець, нафтопромисловець, верхівець, латинець, відцепенець, столипінєць, удовець, науковець, мовець, махновець, тибетець, висланець, мешканець, верховинець, українець, кубинець, чеченець, братець, прибулець, швець, доброволець, динамівець, живописець, прапороносець.

5. У поданих іменниках виділіть суфікси емоційної оцінки. З'ясуйте значення, яких вони надають словам. Випишіть слова з омонімічними суфіксами у словах різних словотвірних типів.

Бабуся, батечко, вагончик, Ганнусенька, дитячко, долинка, дощик, дужечка, жабеня, зіронька, китичка, клунька, котик, ліжечко, матусенька, морозець, очиці, пісенька, родинонька, рукавичка, соловес-ко, Юрчик, ягнятко, ясочка, бабище, вовчище, дідуган, забіяка, злодюга, нездарисько, носище, очища, ко-тище, городище, горище, днище, селище, звалище, ріжок, поріжок, струмок, росток, яструбок, виводок.

Словотвірна норма не настільки жорстко регламентує слововживання, як акцентологічна чи орфо-пічна, але обов'язково враховує доречність використання тієї чи іншої мовної одиниці. Коли хочеться відійти від шаблонів і умовностей, виявити свою творчість, створити в мовленні тонку гру відтінків, варто подумати, чи доцільно це. І якщо так, то можна спробувати – словотвірна система мови до-по-може. Українська мова вдосконалюється завдяки відповідності світу слів світові думок, тому потрібно вникати в суть речей, робити висновки, а не обмежуватися поверховими знаннями. Тільки тоді мовна система відкриє свої таємниці, закони й можливості.

Уважаємо за доречне закцентувати увагу й на важливості впровадження в навчальний процес *системи* вправ і завдань на засвоєння словотвірних норм української мови учнями основної школи. Ця система, на нашу думку, позитивно позначиться на проблемі мовленнєвого розвитку учнів, сприятиме виробленню навичок культури їхнього мовлення. Саме створення системи вправ і завдань, спрямованої на формування культури мовлення учнів основної школи у процесі засвоєння словотвірної системи української мови і є перспективами наших подальших розвідок.

Література:

1. Азимов Э. Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин – М. : ИКАР, 2009. – 448 с.
2. Благодатин А. Финансовый словарь / А. Благодатин, Л. Лозовский, М. Райзберг – М. : ИНФРА-М, 2009. – 378 с.
3. Головин Б. Н. Основы культуры речи : учеб. [для вузов по спец. «Русский язык и литература»] / Б. Н. Головин. – 2-е изд., испр. – М. : Высшая школа, 1988. – 320 с.
4. Єрмоленко С. Я. Культура мови / С. Я. Єрмоленко // Українська мова : Енциклопедія. – [2-ге вид.]. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 285–286.
5. Жеребило Т. В. Словарь лингвистических терминов / Т. В. Жеребило. – Изд. 5-е, испр. и доп. – Назрань : ООО «Пилигрим», 2010. – 486 с.
6. Кожина М. Н. Стилистический энциклопедический словарь русского языка / М. Н. Кожина. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Флинта, 2006. – 696 с.
7. Мацько Л. І. Культура української фахової мови : навч. посіб. / Л. І. Мацько, Л. В. Кравець. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 360 с.
8. Пентилюк М. І. Культура мови і стилістика : пробний підручник [для гімназій гуманітарного профілю] / М. І. Пентилюк. – К. : Вежа, 1994. – 240 с.
9. Пилинський М. М. Мовна норма і стиль / М. М. Пилинський. – К. : Наукова думка, 1976. – 286 с.
10. Розенталь Д. Э. Справочник по русскому языку. Словарь лингвистических терминов / Д. Э. Розенталь, М. А. Теленкова – Минск : Оникс, Мир и Образование, Харвест, 2008. – 624 с.
11. Струганець Л. В. Культура мови. Словник термінів / Л. В. Струганець. – Тернопіль : Навчальна книга «Богдан», 2000. – 88 с.
12. Ужченко В. Д. Сучасна українська мова : збірник вправ і завдань : навч. посібник / В. Д. Ужченко, Т. П. Терновська, Т. С. Маркотенко. – К. : Вища школа, 2006. – 286 с.